

DEVELOPMENT OF ECONOMIC LAW AND EFFICIENCY IN THE GLOBAL ECONOMY

Ferhat ERÇİN*, Ali Osman BALKANLI**

* Civil Law, İstanbul University, Faculty of Political Sciences, Political Science and Public Administration Department, Assistant Professor (Ph.D.).

** Economics, İstanbul University, Faculty of Political Sciences, Political Science and Public Administration Department, Assistant Professor (Ph.D.).

E-Mail: ferhatercin1453@gmail.com, aobalkan@yahoo.com

Copyright © 2018 Ferhat ERÇİN*, Ali Osman BALKANLI. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT:

Economics and Law are two sciences that interact very closely with each other. But the discipline of economic law, which has begun to develop due to the reciprocal relations of each discipline with each other, neither by lawyers nor economists sufficiently known. This study was taken to examine to understand what is the outline of Economy Law, the intersection point in the mutual effect of law and economics.

Keywords: Economy Law, Economic Law, Law and Economy Movement, Economic Analysis of Law, Economics and Law, Economic Theory of Law.

KÜRESEL EKONOMİDE EKONOMİ HUKUKU VE ETKİNLİĞİNİN GELİŞİMİ¹

ÖZET:

İktisat ve Hukuk birbirleriyle çok sıkı etkileşimde olan iki bilim dalıdır. Fakat her disiplinin birbirleriyle olan karşılıklı irtibatları dolayısıyla gelişmeye başlayan, Ekonomi Hukuku disiplini; ne hukukçularca ne de iktisatçılar tarafından yeterince bilinmemektedir. Birbirlerine yaşamsal şekilde muhtaç olan bu iki bilim dalının, kesişme noktası olan Ekonomi Hukukunun ana hatlarıyla ne olduğunu incelemek için bu çalışma kaleme alınmıştır.

¹ Ekonomi Hukuku terimi yanı sıra; “İktisat Hukuku”, “Ekonominin Hukuku”, “Hukuk ve Ekonomi Akımı”, “Hukukun Ekonomik Analizi”, “Ekonomi ve Hukuk”, “Hukukun Ekonomik Teorisi” terimleri kullanılmaktadır. Biz bu çalışmamızda, “Ekonomi Hukuku” terimini kullanmayı tercih ettik.



Anahtar Kelimeler: Ekonomi Hukuku, İktisat Hukuku, Ekonominin Hukuku, Hukuk ve Ekonomi Akımı, Hukukun Ekonomik Analizi, Ekonomi ve Hukuk, Hukukun Ekonomik Teorisi.

GİRİŞ

“Ekonomi bu dünyanın temel biçimidir.”

Hegel²

Bir anlamda hukuk, kişisel ilişkileri müeyyideler vasıtasıyla tanzim eden bilim dalı olarak tanımlanabilir. İktisadî faaliyetler, üretimden, tüketim safhasına kadar kişisel ilişkilerin bir kısmı olduğundan; hukuk bu ilişkileri de düzenlemektedir. İktisat, insan gereksinimleri uyarınca kaynakların sınırlı olduğu günümüzde, somut bir tercih bilimidir. Bu tercihler, üretim, mübadele ve tüketim davranışlarından oluşur. Ekonomi bilimi, iktisadî etkinliklerin, bu safhalarını izleyip, araştırarak; iktisat biliminin ana kanunlarını belirlemeye çalışır. Yani ekonomi var olanları izler ve belirler. Bu yönden ekonomi bilimi pasif durumdadır. Hukuk bilimi ise aktif haldedir. Hukuk bilimi, olması gerekenleri tespit eder. Bu nedenle de aktiftir³.

Hukuk, iktisadî faaliyetlerin işleyiş kanunlarını belirlemekle uğraşmaz. Fakat bu ekonomik davranışları, müeyyidelerle düzenler. Tanzim edilecek iktisadî eylemlerin doğalarını çok iyi irdelemekle ve böylece düzenlemekle, hedeflenen sonuçlara en iyi ve efektif biçimde varılmasını temin eder. İmregün’ün metaforik anlatımına göre: İktisadî faaliyetler, bir nehre benzerler. Nehrin kaynağından, denize dökülmesine kadar olan doğal yatağını, suyun azaldığı-çoğaldığı noktaları ve taşıdığı dönemleri belirlemek, iktisat biliminin görevidir. Bu nehri, daha faydalı duruma getirmek için lâzım olan tedbirleri almak, örneğin yatağının temizlenmesi ya da genişletilmesi, üzerinde barajlar inşa edilerek, enerji üretilmesi ve sulama imkânı temin edilmesi ise, hukuk biliminin görevidir. Lâkin nasıl bir nehir ıslah edilirken, nehrin doğasına ters düşen işlemler yapılamazsa; örneğin nehrin akışı aksi istikamete döndürülemezse; iktisat kanunlarını, hukuk bilimi göz ardı edemez. Hukuk, iktisadî yasaları aksi istikamete döndüremez. Hukuk sadece belirli ve uygun sınırlar içinde düzenlemeler getirmeye ve eğer varsa sakıncaları engellemeye çalışır⁴.

Hukuk ve iktisat bilimleri, kısıtlı kaynaklarla bağlantılı olarak insan davranışlarının nasıl düzenleneceği konusunu incelerler. Piyasalar ve hukukî kurumlar, rakip kullanım sahaları ve kullanıcılar arasında kıt kaynakların hakkaniyetli bir biçimde dağıtılması hususunda alternatif kurumlar olarak kabul edilirler. Fakat şu da bir gerçektir ki, bunlar yalnızca birbirinin alternatifleri değildirler. Aynı zamanda, birbirleri ile çok iç içe geçmişlerdir. Hukuk kuralları çoğu kez (ancak her zaman değil) ticareti (üretim-değişim-tüketim safhalarının tamamını kapsayan) kolaylaştırmak için düşünülür ve uygulamaya konulurlar. Yine, sözleşmelerin, mülkiyet haklarının, sözleşme özgürlüğünün korunmaları ile piyasalar şekillenirler⁵.

² SARFATİ Metin: “İktisadın Gizemi, İktisadın Geleceği”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, C.6, N.2, 2014, s.7.

³ GÜRPINAR Bünyamin: “Hukuk ve Ekonominin Ortak Temelleri – “Hukuk ve Ekonomi” Akımı”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.20, Nisan 2008, s.164.

⁴ GÜRPINAR, age., s.164; İMREGÜN Oğuz: Kara Ticareti Hukuku Dersleri, 9.b., İstanbul, 1991, s.3.

⁵ GÜRPINAR, age., s.164-165.



Hukukî ilişkiler sadece kişiler arasında ve davranış boyutuyla ele alınacak kadar basit değildir. Kişilerle, devlet arasında da bazı ilişkiler vardır. İnsanî davranış kalıpları ile bu ilişkiler organize edilemez. Hukuk sistemlerinde, kişilerle devletlerin karşılıklı ilişkileri somutlaşırlar. Bu sebeple, bir toplumda hukuk sisteminin meydana gelmesi ve niteliklerinin analiz edilmesi çok önemlidir. Bu şekilde, bir taraftan mülkiyet haklarının öte yandan da kamusal ahlakın tespit edilmesi gerekir⁶.

I-) ÜRETİM-TÜKETİM İLİŞKİLERİ VE KÂR MAKSİMİZASYONU-FAYDA MAKSİMİZASYONU

Ekonomi bilimi kıt olan kaynaklar ile sınırsız ihtiyaçların karşılanmasını inceler ve esasen kıt kaynaklar ve sınırsız ihtiyaçlar ilişkisi iki boyuta sahiptir. Birincisi, üretim boyutudur. Diğeri ise tüketim boyutudur. Açık bir gerçekliktir ki, tüketim dediğimiz olgu esasen üretim sürecinin varlığında anlamlılık taşır. Üretmeden süregelen olarak tüketilemez. Diğeri bir ifade ile tüketimin olabilmesi için üretimin olması gerekir. Tüketim yurt içinden de karşılanırsa, yurtdışından da karşılanırsa, bu tüketimin karşılığı olarak üretime konu bir öge olması gerekir. Bu mantık içerisinde, bir ekonomide üretimin arttığı durumda, tüketim imkânlarının da artacağı apriorik olarak söylenebilir. Bir toplumda tüketimin artışı ise, o toplumun refahının artışıdır. Toplumun refahının artışı ise açıktır ki, toplumun gelişim gösterdiğinin bir başka ifadesidir. Toplumun gelişmesi ise, bir adım sonra, daha iyi eğitim, daha iyi beslenme koşullarının olacağı varsayımında, üretim faktörlerini olumlu etkileyeceğinden, toplumun üretim olanaklarının artmasına imkân sağlayabilecektir. Bu boyutuyla düşünüldüğünde de, Mandeville'nin yaklaşımını düşündürmeden⁷ söylemek gerekirse, bir toplumda tüketimin süregelen istikrarlı artışı, üretimi destekleyen önemli bir ögedir. Bu nedenle de, denilebilir ki, bir ekonomide üretim ve tüketim birbirine bakan, birbirine dönük ve birbirine bağımlı bir süreç kümesidir.

Diğeri taraftan, bir ekonomide üretimde yıldan yıla yaşanan değişimi/artışı ifade eden ekonomik büyüme olgusu ise doğrudan doğruya üretim ile ilgili bir olgu olup, yüksek ekonomik büyüme oranları tüketime dönük yüzü ile de (öngörüselleştirilerek) toplumsal refahın artmakta olduğunu anlatabilir. Bir ekonomide ekonomik büyümenin gerçekleştiği yer olan üretim tesislerinin (ve süreçlerinin) etkin çalışabilmesi için, üretim faktörlerinin koşulları, konumları ve özellikleri büyük öneme sahiptir. Bunu açıklamak noktasında iktisat literatürüne bakıldığında, iktisat boyutu itibarıyla bu konuda oldukça ayrıntılı çalışmaların olduğu görülür⁸. Ancak belirtmek gerekir ki, üretimin etkinliği için sadece iktisadi faktörler değil,

⁶ GÜRPINAR, age., s.165; AKAT Asaf Savaş: “Hukuk ve Ahlâk”, Vatan Gazetesi, 15 Mart 2006 Çarşamba, <http://www.gazetevatan.com/asaf-savas-akat-73493-yazar-yazisi-hukuk-ve-ahlak/> (Erişim: 01.07.2018), [yazarın aynı yazısı için bkz. AKAT Asaf Savaş: “Hukuk ve Ahlâk”, Gazete Yazıları -13, 2006 Yılı, Vatan Gazetesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 26 Şubat 2007, <https://akat.bilgi.edu.tr/pdf/00-2006-2.pdf> (Erişim: 01.07.2018), s.32-33].

⁷ MAN Fuat: “Ortodoks Kapitalizmden Refah Kapitalizmine Çalışma Etiği”, s.220, <https://isahlakidergisi.com/wp-content/uploads/2014/06/sayi-10-man-tr.pdf> (Erişim: 16.08.2018).

⁸ Bu konuda bkz. FİLİZ Atilla: “Üretim Süreçlerinde Etkinlik ve Katma Değer Analizi”, <https://www.biyomed.com/pages/makaleler/makale51.htm> (Erişim: 12.09.2018); YÜKÇÜ Süleyman/ATAĞAN Gülşah: “Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kavramlarının Yarattığı Karışıklık”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.23, S.4, 2009, s.3-4, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/29717> (Erişim: 12.09.2018); DELİKTAŞ Ertuğrul: “Türkiye Özel Sektör İmalât Sanayiinde Etkinlik ve Toplam Faktör Verimliliği Analizi”, ODTÜ Gelişme Dergisi, 29 (3-4), 2002, s.247-248, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423910095.pdf> (Erişim: 12.09.2018).



üretim tesisini ve üretim faktörlerini ve üretim ilişkilerini biçimlendiren hukukî sistem de büyük öneme sahiptir. Çünkü üretim sürecinde hukukî alt yapının eksikliği bizzat üretimi etkileyebilen bir faktör olmak durumundadır. Benzer durum tüketim süreçleri için de geçerlidir. Bu durum günümüzün karmaşılaşan üretim-tüketim süreçlerinde daha artan bir öneme sahip olmuştur. Bir bakıma, artık günümüzün dünyasında ekonomik hayat ile hukukî yapı iç içe geçmiş durumdadır.

Denilebilir ki, hukukçular normatif kuralları, çıkan sorunlara (genellikle davalara) uygulayarak; problemlerin çözülmesini ve toplumsal normatif adaletin gerçekleşmesini ve sosyal barışın korunmasını sağlamaya çalışırlar. İktisatçılar ise üretim, tüketim ilişkilerinde ve kâr maksimizasyonu, fayda maksimizasyonu gerçekleştirme sürecinde insanların davranışlarını ve bu davranışlara hukuk kurallarının etkisini incelerler. Hukuk kuralları ise kişileri, bazı şekillerde davranmaya yöneltir. Diğer bazı biçimlerde davranmalarını ise yasaklar. Hukuk prensiplerinin bu yönleri, ekonomik hayatta da etkilerini açıkça gösterirler. Bu nedenle, hukuk kurallarının iktisadî hayat üzerindeki modere edici etkileri yadsınamaz ve mutlaka dikkate alınmalıdır⁹. Ancak diğer taraftan da, ekonominin gereklerine aykırı bir hukuk sisteminin uzun süre yaşaması ve toplumuna üstün faydalar vermesi de beklenemez.

II-) HUKUK ve EKONOMİ ARASINDAKİ YAŞAMSAL İLİŞKİ

Günümüzde bilim sahasında, “*disiplinlerarası disiplin*” konsepti ileriye çıkmaktadır. Bu anlayış, değişik bilim alanlarının birbirlerinin prensip, kaide, kuram, paradigmalarını beraber kullanmaları, ahenkleştirmeleri ve her bir bilim dalının ulaştığı neticeleri mukayese etmelerini ve eğer gerekirse müşterek sonuçlara varmalarını amaçlar¹⁰.

Ekonominin müşterek hususları paylaştığı bilimler arasında, hukuk en ön sıralardadır. 20.yüzyılın başlarına kadar, ekonomi disiplini, pek çok devlete hukuk fakültelerinin içinde bulunmuştur. Sonrasında, ekonomi ve hukuk birbirlerinden ayrılıp, uzaklaşmışlardır¹¹.

Ekonomi, değindiğimiz gibi sınırsız ihtiyaçların, sınırlı kaynaklarla temin edilmesi gayesini gerçekleştirmeye çalışırken; iktisadî bütün ilişkilerin, belirli kurallara bağlı olması gereklidir. İşte, hukuk; iktisadî faaliyetler, üretim safhasından tüketim evresine kadar kişisel ilişkilerin bir parçası olması nedeniyle, tüm bu münasebetleri düzenleyecektir. Bu yüzden ekonomi ve hukuk arasında yapısal ve kopmayacak bir ilişki vardır. Ekonominin verimli çalışması, bunu sağlayacak işlevsel bir hukuk düzenini gerektirir. Ekonomi ve hukuk arasındaki bu yaşamsal bağlantı; ekonominin hukuka etkileri veya hukukun ekonomiye olan etkileri ekonomik hukuk veyahut hukukun ekonomik teorisi, günümüzde artık son derece önem kazanmıştır. Hukuk ve ekonomi arasındaki bu yaşamsal ilişki artık yadsınamaz bir noktadadır. Bu yüzden önce Anglo-Amerikan hukuk dünyasında ekonomi ve hukukun birbirlerine olan etkileri teorik bazı

⁹ PEKEL Abdulkadir: “*Hukuk ve Ekonomi – Cento Veljanovski*”, <http://www.hurfikirler.com/hukuk-ve-ekonomi-cento-veljanovski/> (Erişim: 28.06.2018).

¹⁰ GÜRPINAR, age., s.164.

¹¹ İNSEL Ahmet. “*İktisat ve Hukuk Arasındaki Karmaşık İlişki*”, 24 Şubat 2006, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/902/iktisat-ve-hukuk-arasindaki-karmasik-iliski#.WzS20NizbiW> (Erişim: 15.07.2018); BAYKAL C. Murat: “*Hukuk-Ekonomi İlişkisi ve Ekonomi Hukuku Üzerine*”, Ankara Barosu Dergisi, Y.66, S.4, Güz 2008, s.78.



olarak incelenmeye başlanılmış olup, bu konu tüm dünyada özellikle hukuk fakültelerinde hem lisans hem de lisansüstü seviyelerinde araştırılmaktadır¹².

Son senelerde meydana gelen gelişmeler, ekonominin pek çok sahasında hukuk orijinli terimlerin daha fazla kullanılmasına neden olmuştur. Aynı şekilde, hukuk terminolojisine de, ekonomi terimlerinin girişi hızlanmıştır. Örneğin: Rekabet Hukuku, rekabetin ekonomik analizinden bağımsız olarak gelişmemektedir. Çalışma Ekonomisiyle, İş Hukuku arasında birbirlerini tamamlayan bir ilişki vardır. Endüstri ilişkilerinin organize edilmesi, yeni mamül ve üretim metotlarının düzenlenmesi, kamu mülkiyetinin tanzim edilmesi, kamu sözleşmelerinin “*sui generis*” pozisyonları, kent düzenlenmesi, çevre korunması ve benzeri hususlarda da; ekonomistler eğer gerçekçi sonuçlara ulaşmak istiyorlarsa, analizlerini hukukla tamamlamalıdır. Yine, söz konusu bu alanlarda çalışan hukukçuların da, bahsi geçen sahaların, ekonomik özelliklerini göz önüne almaları zorunludur¹³.

Bu sebeplerle, ekonomi ve hukukun karşılıklı birbirlerine olan etkileri ve ekonomi hukukunun güncel ve yaşamsal önemine dikkat çekmek ve ortaya koymak için bu çalışma hazırlanmıştır.

III-) EKONOMİ HUKUKU BİLİMİNİN DOĞUŞU VE GELİŞMESİ

“*Ekonomi şeytanın, şeytanı kovmasıdır*”.

Dupuy¹⁴

Aslında, faiz ve ücret hususlarında ilkeler koyan Hammurabi Kanunlarından, günümüze kadar, Ekonomi Hukuku, hayatın zorunlu gerçeklerinden doğmuş ve mecburi bir olgu olarak sosyal yaşamda kendisini hissettirmiştir. Tarihsel süreçte, insanlar, çok kısa bir zaman içinde, hukuk sisteminin bulunan iktisadî düzeni etkilediğini ve hukuk sisteminin de, iktisadî düzenden etkilendiğini fark edip, anlamışlardır. Bir iktisadî düzenin uyumlu çalışması, üretim, tüketim ve hizmetlere ilişkin unsurlarını düzenleyen hukuk kurallarını gerektirir. Her hukuk sistemi, çerçevelediği, idare ettiği ya da uyumlaştırmayı hedeflediği iktisadî sistem üzerinde büyük etkilere sahiptir. Yani hukuk sistemi ve iktisadî düzen arasında, karşılıklı, kaçınılmaz ve sürekli tesirler, etkileşimler söz konusudur¹⁵.

18.yy.’da Fransız fizyokratlarından Nicolas Baudeau, “*Premiere Introduction a la Philosophie Economique, ou Analyse des Etats Policies, Paris 1771*” isimli eserinde, ekonomik yasadın (ekonomik mevzuat = *legislation economique*) söz etmiştir. Yazara göre, ekonomik yasa, “*tek, ebedî değişmez, evrensel, kutsal ve temel ...*” niteliktedir; doğal hukuka dayanır ve “*ekonomik toplumu*” idare eder¹⁶.

¹² GÜNER, Remzi, <http://www.orgunver.av.tr/calismaalani.html> (Erişim: 28.07.2018); GÜRPINAR, age., 164; EKODIALOG: “*Hukukun Ekonomik Analizi: Genel Bir Değerlendirme, Hukuk ve Ekonomi, İktisat Hukuk İlişkisi*”, (Kaynak: Fuat Oğuz), <http://www.ekodialog.com/Makaleler/hukuk-ekonomi-iktisat-iliskisi.html> (Erişim: 28.06.2018), (Kısaltılmışı: Analiz).

¹³ İNSEL, age.

¹⁴ SARFATİ, age., s.4.

¹⁵ MİMAROĞLU Sait Kemal: “*Ekonomi Hukuku, Ticaret Hukuku ve İşletme Hukuku Kavramlarında Yeni Gelişmeler*”, Prof. Dr. Fikret ARIK’a Armağan, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü, Ankara 1973, s.246 (Kısaltılmışı: Ekonomi Hukuku).

¹⁶ MİMAROĞLU, Ekonomi Hukuku, s.246-247.



1865 senesinde, P. J. Proudhon, “İşçi Sınıfların Siyasî Yeteneği”, “*De la capaoite politique des classes ouvrières, Paris 1865*” ismiyle yayınladığı kitabında, Fransa’da ilk kez “*Ekonomi Hukuku*” tabirini kullanmış ve anlamını izah etmiştir. Proudhon’a göre: Hukuk, sosyal yaşamdaki çelişkilere, “*kamusal uzlaşma*” (conciliation universelle) metoduyla çözüm getirmek zorundadır. Ancak, toplum yeniden düzenlenmeden, bunun gerçekleşmesi imkânsızdır. “*Ekonomi Hukuku*” da, bu yeni sosyal düzenlemenin temelini oluşturacaktır. Bu şekilde, Ekonomi Hukuku, adaletin ekonomiye uygulanması durumuna gelecektir. Ekonomi hukuku, başta, ekonomik çalışmaya katılan değişik topluluklar arasında yapılacak olan anlaşmalardan meydana gelecek ve hedefi, sosyal adaleti gerçekleştirmek olacaktır. Hukuk klâsik olarak özel hukuk ve kamu hukuku şeklinde iki ana alt dala ayrılır. Oysa Proudhon, adeta üçüncü bir bağımsız ana hukuk kategorisi olarak Ekonomi Hukukunu ifade etmiştir¹⁷.

Ekonomi Hukuku biliminin modern kuruluşu ise ABD’de, Chicago Üniversitesinde 1940’larda başlamış ve 1960’lı senelerde formel bir yapı kazanmıştır. Ekonomi Hukuku yaklaşımının temel niteliği, piyasa ekonomisinin yalnızca rekabet politikalarında değil; önceden ekonomi biliminin sahası içinde olmadığı düşünülen hukukî kurumların, kuralların ve süreçlerin incelenmesinde de kullanılmasıdır¹⁸.

Gelişmekte olan Ekonomi Hukuku, disiplinlerarası araştırmaların başarıyla tatbik edildiği bir bilim alanı olarak kabul edilebilir. Mart 1993’ten beri, the Journal of Economic Literature sınıflandırma indeksinde, Ekonomi Hukuku’nun bulunması, bilimsel olarak akredite bir saha kabul edildiğinin delili şeklinde nitelendirilebilir. Başka bir yönden hem ekonomi hem de hukuk dergileri, Ekonomi Hukuku üzerine artan sayıda incelemeler yayınlamaktadırlar. Yine, Ekonomi Hukuku sahasında yayınlanan bilimsel dergiler de sayıca artmaktadır. Örnek olarak, the Journal of Law and Economics, Journal of Legal Studies, American Law and Economics Review verilebilirler. Ayrıca, 2005 yılında internet dergisi olarak elektronik ortamda Review of Law and Economics de yayınlanmaya başlanmıştır. Ekonomi Hukuku alanında, çok satan pek çok kitap basılmaktadır. Yine tüm bunlara ek olarak, Ekonomi Hukuku çalışan bilim adamlarının bu alandaki akademik yayınlarının yanı sıra, ABD’de çok sayıda federal yargıç, Ekonomi Hukuku bakış açısı ile içtihatlarıyla, Ekonomi Hukukunun, hukuk sistemine direkt olarak etki etmesini sağlamışlardır. Ayrıca, ABD Yüksek Mahkemesi’nin Ekonomi Hukuku biliminden gittikçe çok daha fazla etkilenmesi söz konusudur. Ekonomi Hukuku üzerinde sadece ABD’de değil, diğer devletlerde de çalışılmaktadır¹⁹.

Ekonomik refah, refahın topluma yayılması doğrultusunda, hukuk ve ekonominin birbirlerini tamamlamaları esastır. Ekonomik sistemin sağlıklı işleyebilmesi, gereksinimlerin karşılanmasının yanında, güçlü ve etkin bir hukuk sisteminin bulunmasını gerektirir. Bütün ekonomilerin, doğal olarak hukuksal çerçeveleri vardır. Piyasanın düzenli işlemesi ve gelişmesi de, etkin ve güçlü bir hukuk sisteminin olmasını gerektirir. Bunun yanı sıra ekonomik hayatı düzenleyen, hukuk kuralları, ekonomik gerçeklerle de uyumlu olmalıdırlar. Yeni çıkartılacak yasal düzenlemelerin, ekonomik açıdan neleri hedefledikleri; ne sonuçlara varılacağı ve bunların maliyetlerinin ne olacağının tespiti edilmesi çok önemlidir. Özellikle son yirmi yıldaki gelişmeler, ekonominin birçok alanında hukuk kökenli kavramların daha

¹⁷ MİMAROĞLU, Ekonomi Hukuku, s.247 ve dn.11.

¹⁸ EKODİALOG, Analiz.

¹⁹ GÜRPINAR, age., s.161-162.



çok kullanılmasına ve yukarıda da bahsedildiği gibi hukuk diline de ekonomik kavramların girmesine yol açmıştır²⁰.

Hammurabi Kanunlarından, bugüne kadar hukuk normların çok önemli bir bölümü çoğu kez iktisada yönelik düzenlemelerden oluşmuştur. Hem ekonomi hem de hukuk insan ilişkileriyle uğraşmaktadırlar. Hukuk, prensiplerle hayatı düzenlemeye çalışmaktadır. İktisat da, hayati maddi ihtiyaçların temin edilmesi ve değiştirilmesi ve tüketilmesiyle uğraşmaktadır. Ekonomi ve hukuk arasındaki iç içe geçmişlik tarihsel sürece dayalı ve doğaldır. Hukuk, kişilerin haklarını ve sorumluluklarını belirler. İktisat ise kişilerin gereksinimleri karşısında sergiledikleri davranışları tespit eder. Ekonominin ve hukukun incelediği hususlar, kişinin toplumsal yerini tespit etmeye ve toplumsal ilişkilere imkân sağlarlar. Zira kişilerin şahsi gayretleri neticesi oluşan ve iktisadî değeri olan şeyler, bir taraftan iktisadî sistemde kişisel ya da toplumsal gereksinimleri karşılarlarken; öte taraftan üretilen mallara, hizmetlere ve iktisadî sistemin neticelerine göre ortaya borç münasebetlerini ve hakları çıkartmaktadır²¹.

Hukuk ve iktisat karşılıklı devamlı bir etkileşim durumdadırlar. İktisadî olaylar, hukuksal bir çerçeve içinde oluşmaktadırlar. Ekonomik sistemin içindeki iktisadî aktörlerin yani bireyler, kurumlar devlet gibi etkinlikleri, çok sayıda hukukî normlar düzenlenmekte ve yönlendirmektedir. Hukuk yasa, kararname, tüzük, yönetmelik gibi düzenlemelerin bütünü olarak da nitelendirilebilir. Hukuk tarafından bir takım fiiller yasaklanarak, diğer bazı hareketlere ise izin verilerek iktisadî yaşam biçimlendirilmektedir²². Bu anlamda hukukun, iktisattaki rolü, piyasanın düzen içinde işlemlerini ve gelişmesini temin edecek ve bunu sürdürecektir, kural ve kurumların kanunî çerçevelerini tespit etmektir²³.

Ekonomi Hukuku, hukukî yapıları, iktisadî sistemin dışında bir değişken olarak nitelendirmez; onu, ekonomik düzenin içinde bir parametre olarak nitelendirir²⁴.

İktisadî düzenin sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi, gereksinimlerin sağlanmasına bağlıdır. Bunu da etkin bir hukuk düzeni ve bu hukuk sisteminin, iktisadî yaşama uygun hukukî düzenlemeleri sağlarlar. Sağlam ve geçerli hukukî normlara dayanmayan hiçbir ekonomik girişim başarı sağlayamaz. Bu yönüyle iktisadî çalışmaların tüm dış görünümünü, hukuk biçimlendirmektedir. Ayrıca hukuk, ekonomik durumun işlemlerini de düzenlemektedir²⁵.

Hukukun ekonomik açıdan analiz edilmesi yahut Ekonomi Hukuku disiplini; hukukî düzenlemelerin, yargı kararlarının; oluşumlarını, yapılarını, ne gibi süreçleri içerdiklerini ve

²⁰ BAYKAL, age., s.76-77, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2008-4/7.pdf> (Erişim: 28.06.2018); GÜNVER, age.; UZUN Aytül: “Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, Ankara Barosu Dergisi, 2015/1, s.113, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/398236> (Erişim: 28.06.2018).

²¹ BAYKAL, age., s.77.

²² EKODIALOG: “Ekonomi Biliminin Sınırları ve Ekonominin Diğer Bilimlerle İlişkisi”, http://www.ekodialog.com/konular/ekonominin_diger_bilimlerle_iliskisi.html (Erişim: 17.07.2018).

²³ BAYKAL, age., s.77.

²⁴ ARDIYOK Şahin: “Türk Hukukunda Yeni Bir Yaklaşım: Hukuk ve Ekonomi Öğretisi”, s.4, <http://www.actecon.com/assets/upload/services/ardiyokhukukekonomi-pdf09032015085007.pdf> (Erişim: 28.06.2018).

²⁵ BAYKAL, age., s.77-78.



bunların genel sosyal refaha olan tesirlerini, ekonomik bakımdan irdelemeyi ve araştırmayı hedefler. Ekonomi Hukuku yaklaşımında hukukî yapılar, iktisadî yapının içinde süreç içinde değişebilen ve ekonomik talepleri ve gereksinimleri karşılayan yapılara dönüşmektedirler²⁶.

Ekonomi Hukuku belirli teorisyenler ve ekollerle tanımlanamaz. Zamanla çeşitlenen ve değişiklikler gösteren birkaç düşünce okulunu içermektedir. Daha da önemlisi, hukuk sistemleri ile iktisadî faaliyetler arasındaki münasebetlere ilişkin ciddi yeni arayışlar ve analizler getiren bir bilim dalı olarak hiç durmadan evrimini sürdürecektir²⁷.

Hukukun ekonomik teorisinin veya diğer bir deyimle Ekonomi Hukukunun özellikle Anglo-Amerikan Hukukunda ağırlık kazanmaya başlamasıyla; hukuk uygulamasında önemli bir olguya dönüşerek, hukuk lisans ve yüksek lisans programlarında yer almaya başlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde de son zamanlarda Ekonomi Hukuku, hukuk fakültelerinin lisans ve yüksek lisans ders programlarında gayet revaçta olan bir derstir²⁸.

Gelişen ekonomilerin, gelişmelerini sağlayan yegâne destekleri, sermayeden önce hukuk sistemleridir. Zira büyük yatırımcılar; kişisel mülkiyetin, etkin ve güçlü hukuk kuralları ve hukuk sistemi ile korunduğu devletlere ve buralardaki sektörlere yönelmektedirler. Riske edilen sermayenin, mutlaka bir güvencesi olmalıdır. Günümüzde bu teminatın tek kaynağı adil, güçlü ve etkin hukuk sistemleridir²⁹.

Zengin devletler, çok daha özgür ve demokratiktirler. Ayrıca, bir ülkede hukukun üstünlüğünün³⁰ ve demokrasinin bulunması ile o devletin zenginleşmesi arasında, bir neden sonuç ilişkisi olduğu da görülmektedir. Bu durumda, haklar sahasının, bilinçli bir hukuk politikasıyla geniş bir yelpazeye yayılması ve hürriyetlerin genişletilmesi, yaygınlaştırılması durumunda; bu gelişmeler, iktisadî büyümeyi ve sosyal refahı çoğaltacaktır. Buradan, hukuk ve ekonomi arasındaki yaşamsal bağlılık görülmektedir³¹. Toplumlar geliştikçe bu daha da artmıştır.

²⁶ EKODİALOG, Analiz.

²⁷ GÜRPINAR, age., s.177.

²⁸ GÜNVER, age.; EKODİALOG, Analiz; PERÇİN Önder: “*Ekonomi Hukuku: Hukukun Sınıflandırılmasında Paradigma Kayması*”, AÜHFD, 59 (2) 2010, s.278-279, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1505/16594.pdf> (Erişim: 28.06.2018). Ekonomi Hukukunun tarihçesi ve kurucuları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. ARDIYOK, age., s.8 vd; GÜRPINAR, age., s.167 vd. Veljanovski'nin, ekonomi hukuku hakkındaki, “*ekonomik teorisinin, daha ziyade fiyat teorisinin ve istatistik metotlarının, hukukun ve hukukî kurumların oluşumunu, yapısını, süreçlerini ve etkisini tetkik etmek üzere uygulanması*” şeklindeki tanımlamasını, Veljanovski, 2016, s.12'den nakleden PEKEL, dn.6.

²⁹ ERTAŞ Bilal Levent: “*Dijital Ekonomide Hukuk Olmasa Olur mu?*”, <http://bilallevent.com/dijital-ekonomide-hukuk-olmasa-da-olur-mu.html> (Erişim: 28.06.2018).

³⁰ “*Hukukun Üstünlüğü*” kavramı için bkz. ERÇİN Ferhat: “*Hukuk Güvenliği İlkesi Açısından 4721 Sayılı Türk Medenî Kanununun Zaman Bakımından Uygulanması*”, Avrasya Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler Dergisi (E-Dergi), 2017, S.16, s.118-122, 134 ve özellikle s.120 ve dn.6, <http://socialsciences.eurasianacademy.org/dergi/hukuk-guvenligi-ilkesi-acisindan-4721-sayili-turk-medeni-kanununun-zaman-bakimindan-uygulanmasi201712.pdf> (Erişim: 12.09.2018).

³¹ GÜRKAYNAK Gönenç: “*Hukuk ve İktisat İlişkisi: Özgürlüğün Toplumsal Refah Boyutu*”, <http://t24.com.tr/yazarlar/gonenc-gurkaynak/hukuk-ve-iktisat-iliskisi-ozgurlugun-toplumsal-refah-boyutu,10546> (Erişim: 28.06.2018).



Dünya 20.yüzyıl sona ererken, büyük bir değişim sürecine girmiştir. Bu değişim kendisini dünya insanlığının, kurumlarının ve toplumlarının birbirleriyle kolay bir biçimde iletişime ve etkileşime geçmesiyle ve objelere (bilgi dâhil) daha hızlı erişebilmesiyle ortaya koymuştur. Küreselleşme (ya da küresel ekonomi) dediğimiz bu süreçte, bu gelişmeyi sağlayan unsurlar, elektronığın ve teknolojinin gelişmesi, finans sisteminin gelişmesi ve yaygınlaşması, uluslararası ideolojik karşıtlığın (Komünizm-Kapitalizm Karşıtlığı) sona ermesi ile ilgili olduğu kadar, devletler dünyasında daha önceden beri süregelen devletin ve hukukun topluma ve bireylere dönük müdahaleci yaklaşımının sona ermesiyle de ilgilidir³².

Burada özellikle küresel ekonomi koşullarında devletin insanları, kurumları, toplumu yönlendirici, düzenleyici kuralları azalırken, hukukun, insanların birbirleri ile ilişkilerinde, kurumlar ile kurumlar ve kurumlar ile insanlar arasındaki ilişkilerinde, nesnel (objektif) formatta düzenleme etkinliği daha fazla artmaya başlamıştır. Bu boyutuyla, değişen ve gelişen koşullar (ortam) ekonomi ile hukuk arasında daha yakın ve daha sıkı bir ilişkiler ağının kurulmasını ve gelişmesini doğurmuştur. Böyle bir yaklaşma, üretim-tüketim ilişkilerinin daha fazla belirlilik içermesini doğururken, ekonominin temel iki güdüsü olan kâr ençoklaması ve fayda ençoklaması noktasında da belirlilik ve güven ortamının artmasını desteklemiştir.

Bu öyle bir gelişmedir ki, süreç içerisinde insanlar ve kurumlar (kurumsal yönetim ve çalışan unsurları) bir yanda üretim süreçlerinde daha nesnel iş koşulları ve iş süreçleri ile (geçmişe göre görece olarak daha ölçülebilir kârlılık ve gelir koşulları ile) karşılaşırken, diğer yanda tüketim süreçlerinde de alış-veriş ilişkilerinde daha nesnel ve öngörülebilir işlem (fayda) koşullarına sahip olabilmişlerdir. Ekonomi-hukuk ilişkisindeki tüm bu gelişmeler ise açıktır ki, ekonominin ve ekonomik ilişkilerin daha fazla gelişebilmesine ve büyüebilmesine imkân sağlamıştır. Bu durum sadece yerel, ulusal konumda değil, bölgesel ve küresel konumda da söz konusu olan bir gelişmedir.

Şunu net olarak söyleyebiliriz ki, günümüzde, artık mutlak doğrular olarak kabul edilen ideolojiler yerlerini; bilgi toplumunun küresel ortamında gelişen çağımızın yeni modellerine ve değerlerine bırakıyorlar. Bilgi toplumunda sosyal, siyasal, kültürel farklılıklar, çok seslilik, zenginliğin en efektif kaynağı olarak kabul ediliyor. Değişik görüşler, değerler çatışma içinde değil, barış ve uyumla birlikte var olabilirler ve hep birlikte gelişmelerine devam edebilirler. Bunu da, ancak hak ve adalete dayalı, adil, hukukun üstünlüğüne dayalı hukuk sistemleri olan devletler sağlayabilirler³³.

Ekonomi Hukukunun yeni yönü özellikle mikro ekonomik bilgilerin, hukuk disiplini için kullanılmaları ve bunların hukuk sisteminin tümünde tatbik edilecek biçimde genişletilmeleridir. Yani Ekonomi Hukukunun teorik temelleri, metotları; mikro ekonominin, mevzuata ve mahkeme kararlarına aktarılmasına dayanmaktadır. Bu sebeple, yalnızca ekonomik amaç ve içerikleri olan hukuk bölümleri değil; hukuk sisteminin tamamı, bütün olarak bu manada incelenmelidir. Bu yüzden, Ekonomi Hukukunun inceleme sahası oldukça

³² Küresel ekonominin belirleyicileri konusunda bkz. BALKANLI Ali Osman: “Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine”, Uludağ Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 21 (1), s.14-16.

³³ MÜFTÜOĞLU Tamer: “Son Olaylar Işığında Ekonomi, Hukuk ve Etik”, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/son-olaylar-isinginda-ekonomi-hukuk-ve-etik/18816> (Erişim: 28.06.2018).



çok geniştir. Ekonomi Hukuku; özel hukuku, kamu hukukunu ve hatta kamu hukukunun özel bir alt dalı olan ceza hukukunu da içerir³⁴.

Yani Ekonomi Hukuku, hukukun sadece bir bölümüyle değil, hukukun tamamıyla ilgilenmekte³⁵ ve hukukun tüm bölümlerini, kollarını içeren ve inceleyen bir yapı arz etmektedir. Ekonomi Hukuku'nun, özel hukuk, kamu hukuku karşısındaki pozisyonu dikkate alınır; Ekonomi Hukuku, karma nitelikte yeni bir hukuk dalıdır³⁶. Ve yukarı da belirttiğimiz üzere hem özel hukuk hem de kamu hukuku ana blokları içinde var olan tüm hukuk dallarını, Ekonomi Hukuku araştırma, inceleme açısından kapsamaktadır.

IV-) EKONOMİ HUKUKU BAKIŞ AÇISIYLA HUKUK

Ekonomi yönünden hukuk, iktisadî teşvik edicileri düzenleyen, hareket ve neticeleri etkileyen, devasa bir fiyatlama mekanizmasıdır. Mesela: Belli eylemlerin cezalandırılması veya belirli hareketler neticesinde, kişilere bazı haklar tanınması; kişileri bazı hareketleri yapmak için teşvik eder, diğer bazı eylemlerden de sakınmalarını sağlar. Zira hukuk kuralları, tercihler meydana getirir. Hukuk normlarına uymak uymamak; bunların sonucunda yaptırım veya tazminatla karşılaşmak, tamamen kişilerin seçimlerine bağlıdır. Bu durum, piyasadaki bir malı alıp almama hususundaki tercihe benzemektedir. Kişiler, hukuk normlarının yaptırımlarıyla karşı karşıya kalmaya veya hukuk kurallarının tanıdığı haklardan vazgeçmek iradesindeyseler, o hukuk normuna uymazlar. Hukuk normları, sağladıkları bu tercihler nedeniyle fiyatlandırma özelliğini taşımaktadırlar. Müeyyideler, yasa dışı fiillere kalkışmanın, bedeli olarak nitelendirilebilirler. Haksız fiil işleyen kişinin tazminat ödemesi, kişileri haksız fiil gerçekleştirmekten caydıran bir norm şeklinde nitelendirilebileceği gibi, ödenecek olan tazminat miktarı, haksız fiili işlemenin fiyatı şeklinde de değerlendirilebilir. Veljanovski, hukuk normlarının ekonomist bakış açısıyla incelendiği araştırmalarda; iktisatçının katkısının üç değişik rol olarak karşımıza çıkabileceği belirtmektedir. 1-) Teknisyen, 2-) Süper teknisyen ve 3-) Ekonomik hatip biçimde. Teknisyen, hukukçuların bakış açılarının dışına çıkmadan, belirli bazı iktisadî hususlarda hesap yapılması için hukuklara yardım eder. Tazminat bedelinin tespit edilmesi gibi. Süper teknisyen olarak hukukun belirli bir sahasına, sanki alanın hedefi iktisatta kaynakların özgülenmesini iyileştirmekmiş gibi hareket eder. Örnek olarak süper teknisyen yaklaşımına, suç sayılan eylemlerin tespit edilmesi ve bunların neticelerine yönelik suç ekonomisi verilebilir. Ekonomistlerin yönelebilecekleri en yeni yaklaşım, ekonomik hatipliktir rolüdür. Ekonomik hatip bakış açısı, belirli bir iktisadî maksadı olmasa da, hukuk normlarının tesirlerini analiz edebilmek için iktisat ilminden

³⁴ GÜNER, age.; BAYKAL, age., s.81. Ekonomik Özel Hukuk kavramı hakkında detaylı bilgi için bkz. TAN Turgut: Ekonomik Kamu Hukuku, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları N.210, Ankara 1984, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/7bc39894f46332d_ek.pdf (Erişim: 28.06.2018), s.9-10, (Kısaltılmışı: Kitap); TAN Turgut: “*Ekonomik Hukuk ve Ekonomik Kamu Hukuku*”, Amme İdaresi Dergisi, C.5, S.1, 1972, s.19-20, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/2a845c22fdbd6c8_ek.pdf?dergi=Amme%20Idaresi%20Dergisi (Erişim: 28.06.2018), (Kısaltılmışı: Dergi). Ekonomik Kamu Hukuku kavramı hakkında ayrıntılı bilgi bkz. TAN, Kitap; TAN, Dergi, s.15-42; PERÇİN, age., s.287. Ekonomi Hukukunun, Kamu Hukuku ve Özel Hukuk ayrımındaki yeri hakkında bilgi için de bkz. PERÇİN, age., s.294 vd. Uluslararası Ekonomi Hukuku ve kaynakları konusunda da, ayrıntılı bilgi için bkz. KAYIHAN Şaban: “*Uluslararası Ekonomi Hukuku Kavramı ve Uluslararası Ekonomi Hukukunun Kaynakları*”, International Conference On Eurasian Economies 2015, Session 2D: Hukuk I, s.591-600, <https://www.avekon.org/papers/1366.pdf> (Erişim: 28.06.2018).

³⁵ KARAYALÇIN Yaşar: Ticarî İşletme, 3.b., Ankara 1969, s.73.

³⁶ MİMAROĞLU, Ekonomi Hukuku, s.262, 265.



faydalanır. Ekonomik hatip yaklaşımı, hukuk pratiğinde direkt bir karşılığı olmasa da, hukuka eleştirel bir gözle bakılmasını sağlar. Ekonomik hatip yaklaşımı, Ekonomik Hukuk disiplini ile hukuka ve hukukçular değişik bir perspektiften bakılmasını sağlar³⁷.

V-) HUKUKÇULARIN GENEL OLARAK İKTİSAT BİLİMİNE UZAKLIKLARI

“Bırakın adalet yerini bulsun, isterse kıyamet kopsun.”

William Watson

“Çinko tezgâhın üstünde kırılan

Katı yumurtanın çıtırtısı

Katı yumurtanın çıtırtısı

Müthiştir müthiş

Aç adamın kafasında çınladığı zaman.”

Jacques Prevert³⁸

“Gayet müdahaleci ... tipik hukukçu kafası. Bu kafa, alâkalı ekonomik meselelerin pek çoğunu ihmal eder ve hukukçunun, eğer doğru kanunlara sahip olsaydık dünyanın problemlerinin hepsinin çözülebileceği yolundaki kanaate ulaşır. Pazar güçlerini anlayan ve Pazar güçlerine saygı gösteren hukukçu bulmak bekârlığı anlayan ve bekârlığa saygı gösteren bir bebek giysisi üreticisi bulmak kadar zordur. Hukuk eğitimi almış bir kafa, pazar güçlerini yenmenin asla mümkün olmadığını, yalnızca onların beklenmedik şekillerde isbat-ı vücut etmek üzere çarpıtılabileceğini kavrayamaz.”³⁹

“Hukuk, kendisinin münferiden hiçbir ayrı hedefi olmayan tek beşerî incelemedir.”⁴⁰

Hukuk ve iktisat bilimleri arasında, teorik anlamda çok yakın bir ilişki olmasına rağmen gerçek yaşam pratiğinde, her iki disiplin birbirlerinden oldukça kopuk veya yeterli işbirliği

³⁷ PEKEL, age., dn.7-10.

³⁸ “Sabah Keyfi” isimli şiirin tam metni için bkz. <http://www.siiiparki.com/prevert7.html> (Erişim: 15.07.2018).

³⁹ Veljanovski’nin, bu alıntısını, Sydney Morning Herald Gazetesinin, 25 Mayıs 1981 tarihli sayısından aktarması ve söz konusu yazının, Avustralya’daki bir hukuk reformunu eleştirmek üzere, gazetenin ekonomi editörü tarafından yazılması hakkında, Veljanovski, 2016, s.10’dan nakleden PEKEL, age., dn.3.

⁴⁰ Amerikan hukukçusu ve filozofu Fuller Lon L.: Anatomy of Law. New York: Praeger, 1968, s.4’ten aktaran: Veljanovski, 2016, s.157’den nakleden PEKEL, age., dn.4.



içinde değildirler. Ekonomi Hukuku, bugün bu iki bilim dalının, en popüler ve üzerinde en çok çalışma ve uygulama yapılan uyum sahasıdır. Dedğimiz gibi aslında hukuk ve ekonomi her yerde ve her zamanda, birbirlerini tamamlarlar ve karşılıklı olarak birbirlerini tanımlarlar⁴¹.

Ancak günlük uygulamada hukukçuların, iktisat biliminden oldukça uzak olduğu görülüyor. Hukukçular ve hukuk politikalarını oluşturanlar genel olarak iktisada hiç ilgi duymuyorlar. Yine ekonomiden ve sayıların kendine özgü dilinden pek fazla anlamıyorlar. Hukuk âlemi ve hukuk alt kültürü, diğer bilimsel disiplinlerden, hukuka ilişkin değerli ve faydalı düşüncelerin doğabileceğini çok kolay kabul etmiyorlar. Hâlbuki hukuk ve iktisadın birlikte yol almaları, sosyal düzen ve sosyal refahın sağlanması ve yayılması anlamında çok önemlidir. Her iki alanın birbirlerinden ayrı düşünülmesinin, çok zararlı sonuçları olacaktır⁴².

Hukukçuların bakış açısıyla, ekonomi çoğunlukla realiteden uzak kurgusal ya da spekülâtif bir tasarım şeklinde nitelendirilebilmektedir. Bu yaklaşımın temel dayanağı, ekonominin yasalarının, yasa olma özelliklerinde tartışma bulunmasıdır. Ekonomistler ve hukukçular iktisadî oldukça farklı algılamaktadırlar. Ekonomiyi hukukçular, iktisadî hukuk şeklinde ele almaktadırlar. Ekonomistler ise, hukukun ekonomisi yaklaşımı ile hukuka bakmaktadırlar. Hukukçuların yaklaşımı, iktisadın hukukî analizini hedefler. Ekonomistlerin yaklaşımı ise, hukukun ekonomik analizini amaçlar. Her iki bakış açısının faydalandığı analiz araçları tümüyle birbirlerinden farklıdır. Ekonomi Hukuku yaklaşımında maksat; mikro ekonomik analiz yöntemine, hukuk kavramlarını tâbi tutmaktır. Ekonomi ve hukuk arasındaki bağlantıları kuramsallaştırmaktır. Ekonomi açısından, optimumu temin edecek olan uygulamaları tavsiye etmektir. Hukuk bakımından ise, hukukî analizlerde ancak somut olgulardan hareket edilip, bir sonuca ulaşıldığında realist neticeler alınabilir. Aksi halde hukukun tamamen teorik önermelerden yola çıkıp, gerçekçi neticelere varabilmesi mümkün değildir. Ekonomi tûmdengelim, hukuk ise tûmevarım yöntemlerini uygulamaktadırlar⁴³.

Ekonomi Hukuku konusunda, akademisyen hukukçular, hâkimler, avukatlar, diğer tüm hukuk uygulayıcılar (savcılar, noterler, arabulucular vs.) bürokrasi, politikacılar ve yasa koyucu bilgisiz ve ilgisiz bir görüntü vermektedirler. Yasa koyucunun, mahkemelerin, hukuk öğretisinin ve pratiğinin, iktisadî prensipleri dikkate almamaları halinde, oluşacak büyük olumsuzlukların neler olabileceğini göstermek için olgular, vakıalar üzerinden simülasyon çalışmaları yapmak ve bunların analizlerini yapmak; Ekonomi Hukukunun yaşamsal önemini somut biçimde kanıtlayacaktır. Böylece, hukuk siyasetini hayata geçiren politikacılara, yasa koyucuya ve içtihat hukukunu oluşturan yargıçlara, avukatlara, akademisyen hukukçulara, bürokratlara ve geri kalan tüm hukuk uygulayıcılarına; Ekonomi Hukuku disiplinin hayati önem ve gerekliliği pratik ve efektif bir şekilde anlatılmış ve benimsetilmiş olacaktır⁴⁴.

Hukuk alt kültürü ve hukukçuların geleneksel bakış açıları statik/durağan ve norm odaklıdır. Hukuk kurallarının belirli hedefleri vardır. Hukuk normları, kendi başlarına bir maksat değildirler. Yasaların hedeflerine, arka planlarına yönelik bütün araştırma ve incelemede; aslında hukuk sahasının dışına çıkılır. Ve tarihten, sosyolojiden, psikolojiden, siyasetten,

⁴¹ GÜRPINAR, age., s.165.

⁴² PEKEL, age.

⁴³ İNSEL, age.; BAYKAL, age.,s.80-81.

⁴⁴ GÜRPINAR, age., s.177.



ekonomiden vs. bahsedilmeye başlanılır. Bu bilim dallarının tamamı birbiriyle bağlantılı ve iç içe geçmiş olabilecekleri gibi; hukukun arka planına yönelik araştırmalarda hukuk, tamamının sadece bir malzemesidir. Yani, bu bilimler, bir biçimde hukuku desteklemektedirler. Dolayısıyla bu boyutuyla bakılırsa, denilebilir ki, hukuk ile uğraşılırken, aslında aynı zamanda başka bilim dalları ve ekonomiyle de uğraşılmaktadır⁴⁵.

Bugün bazı gelişmiş devletlerde, bir kısım hukukçuların öğretinin (doktrinin) dar ve katı kalıplarını terk etmeyi göze alıp, hukuku etkileyen diğer faktörleri de dikkate aldıkları görülmektedir⁴⁶.

Ancak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde, Ekonomi Hukuku, içtihadı pek yansıtmamaktadır. Aynı biçimde, yasama organının hukukî düzenlemelerin ekonomik analiz ve neticelerini bugüne kadar pek göz önüne almadığı değerlendirilmektedir⁴⁷.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hukuk düzeninin, toplumun maddi manevi gereksinimlerini tatmin edip, iktisadî kalkınmayı sağlayıp, yüksek standartlarda sürükleyecek bir bünyede olmadığı değerlendirilmesi de yapılabilir⁴⁸.

Fakat 24 Haziran 2018 Seçimleri sonucunda, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yürürlüğe giren Başkanlık Sistemi, artık Ekonomi Hukuku gereklerine uygun yasal düzenlemelerin hayata geçirileceği hususunda umut vericidir.

Modern ekonomi ve modern hukuk anlayışlarının erken geçmişleri, iktisat ana kavramlarının göreceli şekilde basit anlaşılır olmalarına rağmen çok sayıda hukuk adamı ve hukuk bilimci; Ekonomik Hukuku kabullenememektedirler. Ayrıca Ekonomik Hukukunu kabullenen yahut iktisat bilimine olumsuz yaklaşmayan hukuk adamları ve hukukçular arasında genel olarak ekonomi hususunda yanlış anlamalar görülmektedir. Hukuk ve ekonomi sahasında, çalışan ve önemli işler gerçekleştiren pek çok Nobel Ödüllü bilim adamının, bu sahadaki yoğun gayretlerine rağmen bilhassa hukuk fakültelerinde görev yapan hukukçuların büyük bir kısmının, hala iktisada çok önem ve değer vermedikleri gözlemlenmektedir. Aslında bu durum, gönüllü olarak çalışan hukukçu ekonomistler açısından hiç memnurluk verici değildir. Bu sebeple, Ekonomi Hukuku araştırmalarının hedeflerinden en başta gelenlerinden birisi de; Ekonomik Hukukunun altındaki mantığı ortaya çıkartarak, hukukçu iktisatçılarla, hukuk adamları ve hukuk bilimcileri arasında iletişim kurmak ve bunu sürekli şekilde geliştirmektir⁴⁹.

Ekonomiden, hukuk faydalanabilir. Fakat burada önemli olan bu faydalanmanın sınırlarının tespit edilebilmesidir. Hukukun gayesi “adalet”, ekonominin maksadı ise “etkinlik”tir.

⁴⁵ PEKEL, age.

⁴⁶ İNSEL, age.; BAYKAL, age., 81.

⁴⁷ EKODIALOG, Analiz. “*Ekonomi Hukuku*” tabirinin içinde geçtiği, bir adet Yargıtay Hukuk Genel Kurul kararı olduğu (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 08.06.2005 tarih ve 2005/12-357 E., 2005/363 sayılı kararı) tespit edilebildiği; bu kararın karşı oy gerekçesinde, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunun, “*Ekonomi Hukuku*”nun bir bölümünü oluşturduğunun ifade edildiği ve yabancı literatüre atıf verildiği ve “*Ekonomi Hukuku*”nun içeriğine herhangi bir açıklama yapılmadığı hakkında bkz. PERÇİN, age., s.280-281 ve dn.9-10.

⁴⁸ ARDIYOK, age., s.1-39.

⁴⁹ GÜRPINAR, age., s.163 ve dn.2.



Birbirlerinin tamamlayıcı olan adalet ve etkinlik, yine birlikte topluma yol göstermelidirler. Ekonomi Hukuku, hukukun yerini iktisadın almasını veya adalet kavramının geri plana atılmasını da hedeflemez. Ekonomi Hukuku, hukukçuların etkin sorun çözebilmeleri maksadıyla, ekonominin çağdaş yöntemlerinden faydalanmalarını amaçlar⁵⁰.

Hukukçuların, agresif (özellikle avukatlık mesleği açısından) ve pesimist davranmak, norm odaklı düşünmek, kazuistik metotla yol almak ve benzeri mesleksel alt kültür özelliklerinden sıyrılıp; ekonominin ilke ve gereklerine gereken önemi vermeleri gerekmektedir. Soyut normlar, insanların karınlarını doyurmaya zaman zaman hiç yeterli olmamaktadır.

VI-) EKONOMİSTLERİN HUKUKA MESAFELİ DURMALARI

Çağımızda hukuk ve iktisat ilişkileri karmaşıklaşırken, ekonomi ve hukukun sosyal problemlere yaklaşımları birbirlerinden oldukça uzaktır. Ekonomistler, iktisadî hâla soyut ve kuralcı bir optimum noktasından değerlendirmektedirler. Yani, somut uyumsuzlukları incelemeyen, bu sorunlar için ideal çareleri zihinlerinde bulmayı sürdürmektedirler⁵¹.

Artık iktisatçıların da, hukuku ve hukuk kurallarının önemlerini dikkate alarak çalışmalarında yol almaları gerekmektedir.

SONUÇ

Ekonominin gelişmesi, refahın artması ve toplumun katmanlarına yayılması için özgürlükçü, bireyi ön plana alan, insan haklarına ve hukukun üstünlüğüne saygılı, etkin ve güçlü hukuk sistemlerinin var olmasını gerektirmektedir. Çünkü üretim ve tüketim özgür ve kuralların özgürleştirici olduğu ve birey-toplum ilişkilerinin sağlıklı kurulabildiği ortamlarda, toplumun büyümesi ve gelişmesine hizmet edebilir.

Aksi halde, otoriter ve totaliter, katı ve hukuku sadece bir aparat olarak vatandaşlarına ve yabancı devlet vatandaşlarına karşı kullanan devletlerde, ekonomik refah ve gelişmişlik ve insanın mutluluğunu beklemek sadece boş bir hayal olur. Hukukî hesap verilebilirlik, şeffaflık kurallarının geçerli olduğu; hiç kimsenin korku, endişe, güvensizlik içinde olmadığı; hiçbir kimse, zümre, sınıf ve grubun negatif ayrımcılık görmediği hukuk sistemlerinde, ekonomi gelişir ve refah tüm topluma yayılır. Bu yönden de, sosyal adalet ve sosyal barış sağlanmış olur.

Adaletin yerine getirilmesi, sadece normatif yani bir devletteki hukuk sisteminin yürürlükte olan kurallarına göre sonuçlara ulaşılması anlamına gelmez. Adaletin sağlanması büyük ölçüde, ekonominin gereklerine göre davranılması ve refahın toplumda yayılmasıyla mümkün olabilecektir. Yani, sosyal adaletin de gerçekleştirilmesiyle. Bu sebeple, bahsi geçen devletin hukuk sistemi, orada yaşayan toplumun en başta ekonomik daha sonra ise sosyal, siyasal, kültürel taleplerine ve beklentilerine, ihtiyaçlarına cevap verebiliyorsa, adildir. Aksi halde, sadece hukuk kurallarının gerektirdiği, toplumda somut karşılıkları olmayan soyut sonuçlara ulaşılması söz konusu olur. Bu durumda da, ne gerçek anlamda vicdanları tatmin edici şekilde adalet sağlanır ne de ekonomik gelişme ve bunun toplumda yayılması söz konusu olur.

Sonuç olarak hukuk ve iktisat aslında birbirlerini besleyen, destekleyen ve geliştiren olgulardır. Hukuk ve ekonominin birisi iyi, güvenilir, etkin ve güçlü olmazsa; diğerrinin de

⁵⁰ ARDIYOK, age., s.25, 36.

⁵¹ İNSEL, age.



iyi, güvenilir, etkin ve güçlü olması beklenemez. Karşılıklı olarak hukuk ve ekonominin birbirlerini çok daha iyiye götürmeleri hedeflenmelidir. Bu yönde amaçlar konulursa, ekonomi ve hukuk birbirlerini dengelerler, geliştirirler ve çok daha iyiye götürürler. Aksi sadece bir serap, yanılsama, illüzyon olur. Bu ise sonuçta, toplumun önemli bir hareket alanı olan üretim ve tüketim ilişkilerinin toplumu geliştirici anlamda gelişmemesi anlamına gelir.

REFERENCES

- AKAT Asaf Savaş: “*Hukuk ve Ahlâk*”, Vatan Gazetesi, 15 Mart 2006 Çarşamba, <http://www.gazetevatan.com/asaf-savas-akat-73493-yazar-yazisi-hukuk-ve-ahlak/> (Erişim: 01.07.2018), [yazarın aynı yazısı için bkz. AKAT Asaf Savaş: “*Hukuk ve Ahlâk*”, Gazete Yazıları -13, 2006 Yılı, Vatan Gazetesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 26 Şubat 2007, <https://akat.bilgi.edu.tr/pdf/00-2006-2.pdf> (Erişim: 01.07.2018), s.32-33].
- ARDIYOK Şahin: “*Türk Hukukunda Yeni Bir Yaklaşım: Hukuk ve Ekonomi Öğretisi*”, s.1-39, <http://www.actecon.com/assets/upload/services/ardiyokhukukekonomi-pdf09032015085007.pdf> (Erişim: 28.06.2018).
- BALKANLI Ali Osman: “*Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine*”, Uludağ Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21 (1), s.13-26.
- BAYKAL C. Murat: “*Hukuk-Ekonomi İlişkisi ve Ekonomi Hukuku Üzerine*”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 66, Sayı: 4, Güz 2008, s.76-87, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2008-4/7.pdf> (Erişim: 28.06.2018).
- DELİKTAŞ Ertuğrul: “*Türkiye Özel Sektör İmalât Sanayiinde Etkinlik ve Toplam Faktör Verimliliği Analizi*”, ODTÜ Gelişme Dergisi, 29 (3-4), 2002, s.247-284, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423910095.pdf> (Erişim: 12.09.2018).
- EKODIALOG: “*Ekonomi Biliminin Sınırları ve Ekonominin Diğer Bilimlerle İlişkisi*”, http://www.ekodialog.com/konular/ekonominin_diger_bilimlerle_iliskisi.html (Erişim: 17.07.2018).
- EKODIALOG: “*Hukukun Ekonomik Analizi: Genel Bir Değerlendirme, Hukuk ve Ekonomi, İktisat Hukuk İlişkisi*”, (Kaynak: Fuat Oğuz), <http://www.ekodialog.com/Makaleler/hukuk-ekonomi-iktisat-iliskisi.html> (Erişim: 28.06.2018), (Kısaltılmışı: Analiz).
- ERÇİN Ferhat: “*Hukuk Güvenliği İlkesi Açısından 4721 Sayılı Türk Medeni Kanununun Zaman Bakımından Uygulanması*”, Avrasya Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler Dergisi (E-Dergi), 2017, S.16, s.118-135, <http://socialsciences.eurasianacademy.org/dergi/hukuk-guvenligi-ilkesi-acisindan-4721-sayili-turk-medeni-kanununun-zaman-bakimindan-uygulanmasi201712.pdf> (Erişim: 12.09.2018).



- ERTAŞ Bilal Levent: “Dijital Ekonomide Hukuk Olmasa Olur mu?”, <http://bilallevent.com/dijital-ekonomide-hukuk-olmasa-da-olur-mu.html> (Erişim: 28.06.2018).
- FİLİZ Atilla: “Üretim Süreçlerinde Etkinlik ve Katma Değer Analizi”, <https://www.biyimed.com/pages/makaleler/makale51.htm> (Erişim: 12.09.2018).
- GÜNVER, Remzi: <http://www.orgunver.av.tr/calismaalani.html> (Erişim: 28.07.2018).
- GÜRKAYNAK Gönenç: “Hukuk ve İktisat İlişkisi: Özgürlüğün Toplumsal Refah Boyutu”, <http://t24.com.tr/yazarlar/gonenc-gurkaynak/hukuk-ve-iktisat-iliskisi-ozgurlugun-toplumsal-refah-boyutu,10546> (Erişim: 28.06.2018).
- GÜRPINAR Bünyamin: “Hukuk ve Ekonominin Ortak Temelleri – “Hukuk ve Ekonomi” Akımı”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, S.20, Nisan 2008, s.161-180.
- <http://www.siirparki.com/prevert7.html> (Erişim: 15.07.2018).
- İMREGÜN Oğuz: Kara Ticareti Hukuku Dersleri, 9.b., İstanbul, 1991.
- İNSEL Ahmet. “İktisat ve Hukuk Arasındaki Karmaşık İlişki”, 24 Şubat 2006, <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/902/iktisat-ve-hukuk-arasindaki-karmasik-iliski#.WzS20NIzbIW> (Erişim: 15.07.2018).
- KARAYALÇIN Yaşar: Ticarî İşletme, 3.b., Ankara 1969.
- KAYIHAN Şaban: “Uluslararası Ekonomi Hukuku Kavramı ve Uluslararası Ekonomi Hukukunun Kaynakları”, International Conference On Eurasian Economies 2015, Session 2D: Hukuk I, s.591-600, <https://www.avekon.org/papers/1366.pdf> (Erişim: 28.06.2018).
- MİMAROĞLU, Sait Kemal : “Ekonomi Hukuku, Ticaret Hukuku ve İşletme Hukuku Kavramlarında Yeni Gelişmeler”, Prof. Dr. Kemal Fikret Arık’a Armağan, Ankara 1973, Ankara Üniversitesi SBF ve TODAİE Yayını (Kısaltılmışı: Ekonomi Hukuku).
- MAN Fuat: “Ortodoks Kapitalizmden Refah Kapitalizmine Çalışma Etiği”, s.219-226, <https://isahlakidergisi.com/wp-content/uploads/2014/06/sayi-10-man-tr.pdf> (Erişim: 16.08.2018).
- MÜFTÜOĞLU Tamer: “Son Olaylar Işığında Ekonomi, Hukuk ve Etik”, <https://www.dunya.com/kose-yazisi/son-olaylar-isiginda-ekonomi-hukuk-ve-etik/18816> (Erişim: 28.06.2018).
- PEKEL Abdulkadir: “Hukuk ve Ekonomi – Cento Veljanovski”, <http://www.hurfikirler.com/hukuk-ve-ekonomi-cento-veljanovski/> (Erişim: 28.06.2018).



- PERÇİN Önder: “*Ekonomi Hukuku: Hukukun Sınıflandırılmasında Paradigma Kayması*”, AÜHFD, 59 (2) 2010, s.277-307, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1505/16594.pdf> (Erişim: 28.06.2018).
- SARFATİ Metin: “*İktisadın Gizemi, İktisadın Geleceği*”, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, C.6, N.2, 2014, s.1-14.
- TAN Turgut: “*Ekonomik Hukuk ve Ekonomik Kamu Hukuku*”, Amme İdaresi Dergisi, C.5, S.1, 1972, s.15-42, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/2a845c22fdbd6c8_ek.pdf?dergi=Amme%20Idaresi%20Dergisi (Erişim: 28.06.2018).
- TAN Turgut: Ekonomik Kamu Hukuku, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No: 210, Ankara 1984, http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/7bc39894f46332d_ek.pdf (Erişim: 28.06.2018).
- UZUN Aytül: “*Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi*”, Ankara Barosu Dergisi, 2015/1, s.105-120, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/398236> (Erişim: 28.06.2018).
- YÜKÇÜ Süleyman/ATAĞAN Gülşah: “*Etkinlik, Etkililik ve Verimlilik Kavramlarının Yaratığı Karışıklık*”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.23, S.4, 2009, s.1-13, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/29717> (Erişim: 12.09.2028).